

PAR GAROZAS LUKSTENIEKU PILSKALNU

Juris Urtāns,

Dr. hist., Dr. hab. art.

Atslēgas vārdi: *Garozas pilskalns, novadpētnieku ziņas, senlietu atradumi, 1287. gada Garozas kauja*

Pirmās ziņas par Garozas pilskalnu pie Lukstenieku mājām tika iegūtas 20. gs. 20. gados. Vēlākos laikos dažādas ziņas par pilskalnu sniedza arheologi E. Šturms un P. Stepinš. 1969. g. pilskalnu, kas varēja būt ap 40 m garš un 3–4 m augsts, fotografēja J. Lismanis. 20. gs. 70. gados pilskalns tika norakts, tomēr tā vieta ir lokalizēta. Ticamāk, ka Garozas pilskalnam senatnē bija kāda nozīme, tomēr tas nav pilskalns klasiskajā izpratnē. Būtu ļoti vilinoši Lukstenieku pilskalnu saistīt ar pazīstamo 1287. g. Garozas kauju, pieņemot, ka pilskalns varētu būt bijis krustnešu karaspēka pagaidu nocietinājums. Kauju varētu apliecināt ziņas par kapiem un senlietu atradumiem pilskalna tuvumā. Pagaidām Garozas kaujas vieta pie Garozas Lukstenieku pilskalna nav ne drošāk pierādāma, ne arī noteikti noraidāma.

Daudzus gadus darbojoties arheoloģisko vietu uzmeklēšanā, nereti ir nācies meklēt tādas vietas, kas kādreiz, pirms Otrā pasaules kara, visiem apkārtējiem ļaudīm, kuru tur arī nebija maz, bija labi zināmas. Tāpēc toreizējam arheoloģiskās vietas aprakstītajam nelikās svarīgi minēt precīzākus vietas orientierus, jo šķita, ja kāds tiešām gribēs šo vietu vēlreiz apskatīt, varēs taču pajautāt apkārtne dzīvojošiem ļaudīm. Pēc tam sekoja gaišāko cilvēku izsūtīšana uz Sibīriju, kara postījumi un cilvēku došanās trimdā vai piespiedu pārvietošana, pēckara kolhozu laiki ar plašiem zemes meliorācijas darbiem, respektīvi, senā zemes reljefa pārveidojumi, vietas administratīvās piederības maiņa un mūsdienās aizvien tukšāki, cilvēku pamestāki Latvijas lauki. Šādos apstākļos kādreiz pat apkārtne labi zināma vieta tagad nav vairs atrodamā un tās meklēšanā jāliek lietā detektīvu cienīgas metodes, jāpēta gan senās, gan mūsdienu kartes, dažādi reljefa pārveidojumi, mēģinot saprast sava laika arheoloģiskās vietas aprakstītāja vai pieminētāja personību; ko tolaik

cilvēks ieraudzīja, kas tam likās svarīgs, kas nē, kā viņš to aprakstīja un kā vēlāk atcerējās.

Šāds pa pusei detektīvistāsts ir saistīts ar Zemgali un Garozas pilskalna meklēšanu. Nosaukums “Garozas pilskalns” arī var būt maldinošs, jo mūsdienu Garozas centrs atrodas ap piecu kilometru attālumā no aptuvenās pilskalna vietas.

Pirmās ziņas par Garozas pilskalnu iegūtas 20. gs. 20. gados. Kādreizējās Pieminēkļu valdes arhīvā glabājas nedatēta, bet, spriežot pēc vairākām pazīmēm, 20. gadu pirmajā pusē bērnišķīgā rokrakstā aizpildīta II Jelgavas valsts vidusskolas skolēna V. Briņķa *Dabas un kultūras retumu lapa* par Pilskalnu pie Luksteniekiem: *Vecs pilskalns atrodās Jelgavas apriņķī Garozas pagastā tuvākā stacija ir Garoza. Pie Lukstenieku mājām, atrodās šis Pilskalns. Viņš ir pakav veidīgs un uz viņa virsotnes ir bijis caurums bet tagad tas aizaudzis* (tieši tā tekstā — J.U.).¹ Šķiet, Garozas pagasta un Garozas stacijas pieminējums bija iemesls, lai turpmāk šo pilskalnu sāktu saukt par Garozas pilskalnu, lai gan,

cik var nojaust, droša pamatojuma šāda nosaukuma lietojumam nav un pareizāk būtu bijis pilskalnu pēc tuvējām mājām saukt par Garozas Lukstenieku pilskalnu.

1935. g. 23. decembrī Pieminekļu valdes inspektors un arheologs Eduards Šturms Pieminekļu valdes priekšsēdētājam profesoram Francim Balodim iesniedza šāda satura īsu ziņojumu: *K. Skadiņš ziņoja, piem., V. [Pieminekļu valdei — J. U.] 20. XII, ka Zālītes pag. [šoreiz Lukstenieki novietoti jau Zālītes pagastā — J. U.] Lukstenieku māju tuvumā, purva vidū esot kalns ar caurumu virsū, kuram dibenu nevarot sasniegt. Apkārt kalnam purvi, virsū augot veci, resni ozoli.*²

Pēc dažiem gadiem, 1941. g. 21. martā, toreizējās Muzeju un pieminekļu aizsardzības daļas inspektors un arheologs Pēteris Stepiņš uzrakstīja šāda veida ziņojumu: *Garozas Luksteniekos pie Smakupes ietekas lecvā purva vidū ir kalniņš, ko sauc par pilskalnu. Netālu ir arī cits, lielāks kalns, kam ir arī pilskalna izskats, it kā zemi vaļņi. Šo vietu nesen sāka art. Tuvumā vēl trešais kalns, ko sauc par Kalnadruvu — varbūt pilene. Stāstīja senatnes pētnieks K. Rozītis.*³

Garozas pilskalns nav pieminēts (tātad tas nebija zināms un netika meklēts) Ernesta Brastiņa Zemgales pilskalnu grāmatā.⁴ Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra arhīvā glabājas kāds 18,5 x 12 cm liels fotoattēls, kam paraksts *Garozas pilskalns*.⁵ Attēlu 1969. g. 11. jūnijā fotografējis vēsturnieks Jānis Lismanis. Attēlā redzams garu zāli apaudzis, lēzens kalns, kam nav tradicionāla pilskalna pazīmju. Kalna uzņēmums izdarīts, fotogrāfam atkāpjoties līdzenā pļavā. Vienā pakājes malā ir sākuši augt krūmi, bet kalna augšmalā aug atsevišķs koks, šķiet, priede. Kalna virsotne izrobota un liekas, ka tur ir kādi tuvāk nesaskatāmi rakumi, varbūt aizraktas smilšu bedres. Attēls neietver visu kalnu, tikai tā lielāko daļu. Kalna pakājē redzami divi cilvēki. Proporcionējot viņu augumus pret kalna stāvu, var noteikt, ka kalns

ir bijis ap 3–4 m augsts un ap 40 vai vairāk metrus garš.

Spriežot pēc šī ziņu kopuma, neviens arheologs Garozas pilskalnu pats nav apmeklējis vai aprakstījis; arhīva ziņas glabā tikai novadpētnieku vai apkārtnes zinātāju stāstītās vai atstāstītās liecības vai vēsturnieka uzņemtu fotoattēlu. Personīgi aprunājoties ar pensionēto vēsturnieku un pieminekļu aizsardzības speciālistu J. Lismani, kurš ir vienīgā mūsdienās zināmā Garozas pilskalna fotoattēla autors, viņš uzmeklēja sava 1969. g. jūnija brauciena piezīmes. Tajās bija pierakstīts, ka 1969. g. 10. jūnijā J. Lismanis kopā ar citu vēlāk labi pazīstamo pieminekļu aizsardzības speciālistu Mārtiņu Apini ar vilcienu no Rīgas ieradušies Jelgavā, tur pārnakšņojuši un tad nākamajā dienā kopā ar Jelgavas Kultūras nodaļas darbinieci Mesteri ar automašīnu *Moskvič 408* apbraukājuši kultūras pieminekļus. Garozas pilskalna apmeklējums J. Lismaņa atmiņā vairs nebija saglabājies. Atzīmējams, ka tanī pat dienā J. Lismanis fotografējis arī netālu esošo Rutenieku apmetni.⁶

Iespējams, ka Garozas pilskalna uzmeklēšanas grūtības saistītas ar vēl kādu īpatnību: Garozas pilskalna vieta vienmēr ir atradusies uz dažādu administratīvo iedalījumu robežas. Pirmskara laikos Garozas pilskalns novietots gan Jelgavas apriņķa Garozas, gan Bauskas apriņķa Zemītes pagastā, jaunākos laikos pilskalns atradies uz Jelgavas un Bauskas rajonu robežas. Arī mūsdienās pilskalna atrašanās vieta ir uz lecvavas un Ozolnieku novadu robežas.

Aplūkojot iepriekšējo ziņojumu rakstīšanas apstākļus un ziņotāju personas, arī var izlobīt kādas Garozas pilskalna lokalizēšanai noderīgas ziņas. E. Šturms par Garozas pilskalnu ziņas ieguvis no kāda K. Skadiņa 1935. g. Atzīmēsim, ka 1932. g. Pieminekļu valde ieguva akmens laikmeta atradumus — akmens laivas cirvi un krama kaltu, kas bija atrasti, rokot Zālītes pagasta Rutenieku māju jaunbūves pamatus,⁷ bet Rutenieku mājas ir

gandrīz kaimiņos Luksteniekiem. 1932. un 1933. g. E. Šturma vadībā jaunatklātajā Rutenieku apmetnē un apbedījumu vietā notika arheoloģiskie izrakumi (plašāks šo arheoloģisko izrakumu un atradumu izvērtējums dots jau pēc Otrā pasaules kara, trimdā⁸), tāpēc E. Šturms varēja būt vairāk pazīstams ar apkārtnes ļaudīm, kas viņam arī varēja sniegt ziņas par vēl citu senvietu, respektīvi, Garozas pilskalnu. Pieejamie arhīva materiāli tomēr neliecina, ka E. Šturms pats būtu apmeklējis Garozas pilskalnu, lai gan savus pētījumus izdarījis Garozas pilskalna atrašanās vietas tiešā tuvumā. Savukārt P. Stepiņš atstāstīja Kārļa Roziša stāstīto. Varētu saprast, ka K. Rozišis pats ir redzējis tās vietas, par kurām viņš stāstīja P. Stepiņam. Jāatzīmē, ka K. Rozišis bija jūsmīgs arheoloģisko vietu apsekotājs un aprakstītājs, kas tūlīt pēc Otrā pasaules kara dažus gadus strādāja pieminekļu aizsardzības jomā, tomēr tagad aizvien biežāk var pārliecināties, ka K. Rozišis bija tik kaismīgs senvietu aprakstītājs, ka nereti ieraudzīja senos pilskalnus un zemes pārveidojumus tādās vietās, kur mūsdienu pētnieki neko tādu nesaskata. Līdz ar to arī K. Roziša

stāstītais par gandrīz vai trijiem pilskalniem vienā vietā ir jāuzņem ar lielu piesardzību.

Pamatojoties uz pirmskara laika ziņām un tās, acīmredzot, dabā nepārbaudot, Garozas pilskalns ir ticis iekļauts Latvijas PSR valsts aizsargājamo arheoloģijas pieminekļu sarakstos. 1959. g. publicētajā pieminekļu sarakstā vieta nosaukta un raksturota sekojoši: *Jelgavas rajons [...] 2. Garozas pilskalns. Nocietināts pakalns purva vidū. Garozas c.p. l/a "Sarkanais karogs"*.⁹ Garozas pilskalns iekļauts arī nākamajā aizsargājamo pieminekļu sarakstā: *397. Garozas pilskalns Sidrabenes ciema padomē, kolhozs "Druva", Lukstenieku mājas*.¹⁰ Nākamajos valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstos, kad pirms iekļaušanas vietas tika pārbaudītas, Garozas pilskalna vairs sarakstā nav.

Pilskalna uzmeklēšanai nozīmīgi ir orientieri, kas doti iepriekšējos ziņojumos, un tie ir: Lukstenieku mājas, Smakupes ieteka lecvā un purvs.

Mūsdienās Lukstenieku mājas vairs nepastāv, tomēr māju aptuveno vietu var nojaust pēc pirmskara laika kartes. Spriežot pēc tās (40 — Baldone. Ģeod.-Top. daļas

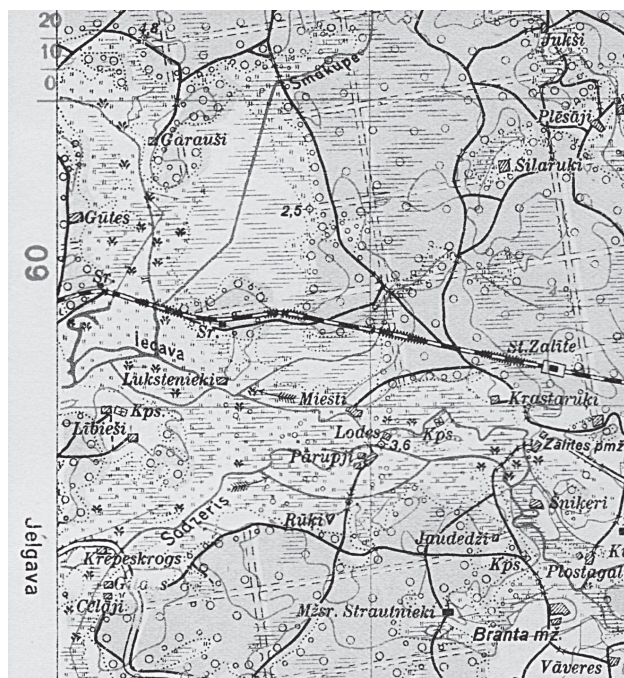
Garozas pilskalns 1969. g. 11. jūnijā. Foto: J. Lismanis

1928. g. izdevums pēc 1880. g. uzņēmuma, M 1 : 75 000), Lukstenieki atradušies pašā lecavas upes labajā krastā dienvidaustrumos no aptuveni ziemeļu–dienvidu virzienā orientēta gara reljefa izcēluma. Lukstenieku māju vietu var lokalizēt pie tā sauktā Roņu tilta pār lecavas upi. Tomēr ar to neskaidrības nebeidzas. 1934. g. Jelgavas apriņķa Salgaļes un Garozas pagasta īpašumu kartē¹¹ Lukstenieku mājas parāda pavisam citā vietā: otrpus dzelzceļam ap puskilometru uz ziemeļiem un tuvāk Smakupei. Ja agrākajā kartē Lukstenieki plašākā apkārtnē bija vienīgās mājas (domājams, vecsaimniecība), tad 1934. g. kartē apkārtnē parādījušās daudzas jaunas mājas (domājams, jaunsaimniecības). Jaunākos laikos kā lecava, tā Smakupe (kas tagad vairāk tiek saukta par Podziņu) ir iztaisnotas un šķiet, ka tādējādi Lukstenieku māju pirmā vieta ir norakta; otrā māju vieta, kuru iezīmē pamatu un pagraba paliekas, ir pietiekami labi lokalizējama.

Upju taisnošana un bagarēšana jūtami ir mainījusi apkārtnes reljefu, ko kādreiz iezīmēja plašas, mitras upju palieņu pļavas, atsevišķi nelieli purvāji un vairāki dažus metrus augsti smilšu izcēlumi jeb salas. Agrākos laikos pavasaros šīs palienes applūda; virs ūdeņiem palika tikai reljefa izcēlumi, kā tas bija arī ar Rutenieku apmetnes vietu jeb Retenes salu.¹² Mūsdienās kādreizējās upju teces iezīmē vecupes; Smakupes un lecavas upju senā sateka atrodas ap kilometru uz rietumiem no aptuvenās Lukstenieku māju pirmās vietas. Jaunā upju satece ir izveidota pavisam citā vietā. Pārbaudot seno upju satekas vietu, kur pēc K. Roziša stāstītā (*pie Smakupes ietekas lecavā*) bijis pilskalns, nevarēja ieraudzīt ne tikai pilskalnu, bet arī kādu atsevišķu reljefa izcēlumu vai salu. Upju un teču tīkls, spriežot pēc 1928. g. kartes, te ir bijis pavisam savādāks nekā tas ir mūsdienās, tāpēc orientēt Garozas pilskalnu pēc mūsdienu Smakupes ietekas lecavā būtu nepareizi.

Garozas skolas ģeogrāfijas skolotāja Ārija Strautnieka kādreiz vadītā ģeogrāfu pulciņa

albumā ir saglabājies Garozas pilskalna apmeklējuma pieminējums kopā ar skolēniem 70. gadu vidū. Šķiet, ka pilskalns nav bijis tik ievērojams, lai paliktu dziļākā atmiņā, jo albumā ir minēts tikai pilskalna apmeklējums; nekādu citu ierakstu vai fotogrāfiju par Garozas pilskalnu nav, kā tas ir citos pulciņa ekskursiju un ekspedīciju gadījumos. Pēc Ā. Strautnieka atmiņas Garozas pilskalns atradies tuvāk otrajai Lukstenieku māju vietai aiz Jelgavas–Krustpils dzelzceļa līnijas. Tur viņam 70. gados bija rādīts kāds lēzens, norebožots izcēlums, kurā redzēts plāns kultūrslānis un ogļītes. Vēl Ā. Strautnieks atmiņā bija saglabājis ziņu, ka jau pēc viņa Garozas pilskalna apmeklējuma, respektīvi, 70. gadu beigās vai 80. gadu sākumā esot runāts, ka Garozas pilskalns tiek norakts. Licies, ka pilskalns ir Bauskas rajona robežās un tāpat pilskalna saglabāšanā būtu jādarbojas Bauskas rajona padomju ierēdņiem. Toreiz pilskalnu apmeklēja arī Ā. Strautnieka dēls, tagad ģeologs prof. Ivars Strautnieks, kurš pilskalna apmeklējumu atcerējās un tagad šo vietu varēja atrast un norādīt. Iznāk, ka noraktā Garozas pilskalna vieta atrodas nepilnu kilometru uz ziemeļiem no Lukstenieku pirmās vietas un ap puskilometru uz austrumiem no Lukstenieku otrās vietas otrpus dzelzceļa līnijai, tagad aizaugusi ar jaunu mežu un tai tiešām, kā agrākos ziņojumos ir teikts, abās pusēs ir purvājs. Vēl lielāku skaidrību pilskalna vietas lokalizācijā ienesa lecavas novadpētnieka Ēvalda Kivilanda savāktās ziņas: *Esmu iztaujājis par Garozas pilskalnu Māri Fišmeistaru [...] un Uldi Lasmani [...], kuri stāsta, ka Garozas pilskalns atradies no Stūru mājām ziemeļu virzienā ceļa kreisajā pusē, netālu no Druksnesila mājām. Pilskalna austrumu nogāze bijusi lēzena, bet rietumu puse stāva nogāze (ar 35 grādu slīpumu) un ap 10 metru augsts. Kalna galā bijusi bedre. Kalna garums ap 50 metru, platums 30 metri. Ziemas laikā apkārtnes dzīvojošie jaunieši slēpojuši no kalna. Pats pilskalns bijis purva ielenkumā. [...] Māra Fišmeista-*

Lukstenieku māju novietne. Izgriezums no 1928. g. kartes (40 — Baldone. Ģeod.-Top. daļas 1928. g. izdevums pēc 1880. g. uzņēmuma, M 1:75 000)

ra vecmamma Emīlija Puķe Ozoliņa, kura dzīvojusi Rutenieku mājās, stāstījusi, ka viņas vecvecmamma, kura dzīvojusi Garozas pilskalna apkārtnē ap 1740. gadu, stāstījusi teiku, ka pilskalns esot nogrimis purvā. Arī Māris Fišmeistars stāsta, ka no Rīgas 60. gados esot atbraukuši “arheologi” studenti, kuri sākuši pilskalna izpētīšanu. No Stūru mājām uz pilskalna pusi esot auguši vairāki lieli ozoli, kā arī pie mājām Druksnessili un citur. Pēc vairāku cilvēku stāstītā, ka pilskalnu esot noracis, “nopircis” kolhozs “Uzvara” Bauskas rajonā [...].¹³ Komentējot šīs ziņas, var norādīt, ka abas vēstulē nosauktās mājas, kam vajadzētu būt vēlāku laiku jaunsaimniecībām, mūsdienās nepastāv un pat to vietas ir nosakāmas tikai aptuveni. Nosauktie kalna izmēri apmēram atbilst tiem, ko var izsecināt no 1969. g. fotoattēla. 60. gadu arheologi varētu būt J. Lismanis un viņa kolēģi.

Garozas pilskalns noteikti nav bijis klasiskais un Latvijai raksturīgais pilskalns ar izteiktu stāvu, vaļņiem, grāvjiem, malu stā-

vinājumu vai terasējumu; šajā apkārtnē šādu dabisku kalnu, kur varētu ierīkot pilskalnu, arī nav. Tomēr nostāstu drumslas par caurumu Garozas pilskalnā (uz viņa virsotnes ir bijis caurums, bet tagad tas aizaudzis; purva vidū esot kalns ar caurumu virsū, kuram dibenu nevarot sasniegt, pilskalns esot nogrimis purvā) ir raksturīga Latvijas pilskalnu folkloras pazīme.¹⁴ Ticamāk, ka Garozas pilskalns ir vieta, kam senatnē bijusi kāda nozīme, iespējams, šī vieta bija arī kaut kā nocietināta, tomēr tas nav bijis pilskalns tā klasiskajā izpratnē. Par laiku, kad Garozas pilskalns varēja tikt izmantots, var izteikt tikai minējumus.

Ir vēl kādas netiešas Garozas pilskalnu apliecināšanas pazīmes. Kad netālo Rutenieku apmetni 1984. g. 14. decembrī inspicēja arheologs Guntis Zemītis, no Rutenieku mājas saimnieces viņš uzzināja, ka ap puskilometru uz rietumiem no mājām esot veci kapi. Šī vieta atradās lecavas upes labajā krastā un bija neliels, tolaik lauksaimnieciski neapstrādāts,

priedēm apaudzis paugurs ar Otrā pasaules kara ierakumiem.¹⁵ Ticamāk, ka G. Zemītis ir nedaudz kļūdījies virzienā un attālumā, jo 1985. g. 4. oktobrī, apsekojot Rutenieku apmetni, arheologs Jānis Siatkovskis savā ziņojumā rakstīja, ka G. Zemīša norādītā kapu vieta varētu būt *priedēm apaugušais uzkalniņš, kas atrodas dažus simtus metrus uz DR no Ruteniekiem*.¹⁶ Šo kapu vietu laikam nevajadzētu saistīt ar Rutenieku apmetni, kur iespējamie cilvēku apbedījumi bija izdarīti tieši pašā apmetnes teritorijā. Kapu vieta, daudz ticamāk, varētu būt saistāma ar kaut ko citu.

Garozas pilskalna tuvumā ir bijuši vēl arī citi atradumi. 1938. g. 19. janvārī E. Šturms uzrakstīja ziņojumu, ka ap 300–400 m no Ruteniekiem, nenorādot virzienu, grāvi rokat, 1, 2–1,3 m dziļumā atrasta koka vāle. Atradumu E. Šturms saistīja ar Rutenieku apmetni,¹⁷ tomēr šo vietu viņš pats neapmeklēja un atraduma saistība ar neolīta apmetni ir tikai viena no iespējām. Tāpat 1992. g. 19. maijā Rutenieku apmetnes apsekojumā arheologs Ainis Tora no Rutenieku saimnieces bija uzzinājis, ka agrākos laikos ap 150–200 m uz ziemeļiem no mājām, rokat novadgrāvi, *uzieti ozola baļķi*.¹⁸ Arī šī vieta tikpat labi var būt saistīta kā ar Rutenieku apmetni vai Garozas pilskalnu, tā arī vispār var nebūt ar tām saistīta.

Būtu ļoti vilinoši Garozas pilskalnu sasaisīt ar pazīstamo 1287. g. 26. marta Garozas kauju. Šobrīd vēsturnieki Garozas kauju vispārēji lokalizē Garozā vai pie Garozas upes,¹⁹ tomēr konkrētā kaujas vieta nav tuvāk noteikta; nav pat izvirzītas hipotēzes, kur tā tieši varēja būt notikusi. Galvenie orientieri kaujas vietas noteikšanai ir Atskaņu hronikā minētais trīs dienu pārgājiens no Ikšķiles uz Zemgali pa slīkšņainām, acimredzot jau pavasara šķīdoni uzplūdušām vietām

*(Tiem jāstaigā bij ceļi slikti,
ne laipu nebij tur, ne tiltu,
it kā kad kāds tos dūkstī viltu.
Trīs dienas viņi noklaidāja*

Un grūtību daudz piedzīvoja²⁰) un krustnešu karaspēka noņemšana pie upes
*(Bet trešās dienas vakarā
tie kādā mežā, upmalā,
uz brīdi lēma apmesties
un tur mazlietiņ atpūsties²¹).*

Kaujas vieta nedaudz precizēta vēlāk sarakstītajā Vartberges Hermaņa Livonijas hronikā: *[...] karagājienā pret zemgaļiem bija sasniegta Garoze (ad locum Grose) [...]*.²² Šajā hronikā nav tieši teikts, ka upei vajadzētu būt Garozas upei.

Ja ļoti gribētos, tad varētu iedomāties, ka Garozas pilskalns būtu bijis krustnešu karaspēka pagaidu nocietinājums (*uz brīdi lēma apmesties / un tur mazlietiņ atpūsties*), kādus krusta karu laikā ierīkoja, lai nodrošinātos pret nejašu uzbrukumu. Šādās vietās nocietinājumu zemes darbus vai nu neveica, vai arī tie nebija ievērojami, bet kaut kādu drošību panāca, nocērtot un aizcērtot kokus. Koku ciršana naktsmitnes vietā pirms kaujas pieminēta arī Atskaņu hronikā:

*Kad pulks bij kopā savācies,
uz naktsguļu jau apmeties,
tiem cērtot, dimdēj' vēris viss,
tie visur kūra ugunis.²³*

Kauju varētu apliecināt arī ziņas par kapiem un ziņa par vāles, kas, iespējams, bija kaujas ierocis, atradumu Garozas pilskalna tuvumā. Liecības par Garozas pilskalnā redzēto plāno kultūrslāni un oglītēm varbūt ataino Atskaņu hronikā teikto par ugunsroku kurināšanu naktsmitnes vietā (*tie visur kūra ugunis*). Arī upju un teču tīkls, kas laika gaitā noteikti ir mainījies, Garozas pilskalna tuvumā noteikti ir bijis, un tas varētu būt saistāms ar Atskaņu hronikā teikto par karaspēka noņemšanu kādas upes (*kādā mežā, upmalā*), kas varēja arī nebūt Garozas upe, krastā. Pilskalniem raksturīgās folkloras liecības par Garozas pilskalnu varbūt ir kādas tālas atskaņas par seno notikumu un iespējamo vietas nocietinājumu, cilvēku klātbūtni un krustnešiem traģisko kaujas iznākumu. Kaujas vietā, kas varēja būt arī visai plaša, vajadzētu būt pa-

likušām arī citām materiālām liecībām, kas savā laikā kā trofejas varēja netikt paceltas, viegli pazuda un nogrima purvājā. Šajā sakarā atzīmējams, ka tagadējais Garozas pilskalns vietas īpašnieks Agris Casno zināja stāstīt, ka pilskalns, kas esot līdzinājies ne visai izteiksmīgai kāpai, apkārtnē nejauši tiek atrastas arī kādas senākas liecības.²⁴ Mūsdienu mantrači ar metāldetektoriem ir izstaigājuši arī plašu Garozas pilskalns apkārtni. Viņu lielākas un mazākas rakumu vietas redzamas Otrā pasaules kara ierakumu vietās un kādreizējo māju vietās, tomēr citur apkārtnē rakumu nav. Vai tas nozīmētu, ka metāldetektors neko nav uzrādījis; lai gan ticamāk, ka mantrači ir izstaigājuši un izrakājuši tikai saviem meklējumiem perspektīvākās vietas.

Livonijas seno krusta karu kauju vietu lokalizācija ir visai sarežģīta, jo senie rakstītie avoti parasti nedod tiešākus orientierus kaujas vietas lokalizācijai un arī šie nekonkrētie orientieri daudzu gadsimtu gaitā ir izzuduši

vai mainījušies, tāpēc Garozas kaujas vieta pie tā sauktā Garozas pilskalns nav ne drošāk pierādāma, ne arī noteikti noraidāma. Diemžēl pats Garozas pilskalns, kas varbūt varēja sniegt vēl kādas citas liecības, tuvāk nepētīts un neaprakstīts, jau ir gājis bojā, respektīvi, tas ir norakts. Žēl.

Avoti un piezīmes

- ¹ Nedatēta V. Briņķa aizpildīta *Dabas un kultūras retumu lapa*. Glabājas Latvijas Nacionālā Vēstures muzeja Arheoloģijas departamenta arhīvā (turpmāk — LNVMA).
- ² E. Šturma 1935. g. 23. dec. ziņojums. Glabājas LNVMA.
- ³ P. Stepīņa 1941. g. 21. marta ziņojums. Glabājas LNVMA.
- ⁴ Brastiņš E. *Latvijas pilskalni. Zemgale un Augšzeme*. Rīga: Pieminekļu valde, 1926.
- ⁵ Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centrs (turpmāk — VKPAI PDC). Nr. p65951.

Garozas pilskalns vieta 2011. g. 2. decembrī. Foto: J. Urtāns

- ⁶ VKPAI PDC. Nr. 25524.6425-5l.
- ⁷ Šturms E. Ko jaunsaimnieks atradis Ķēves purva salā. *Jaunākās Ziņas*. 1932. Nr.131.
- ⁸ Šturms E. Die erste Schnurkeramische Siedlung in Lettland. *Contributions of Baltic University*. Nr. 17. Hamburg, 1946. S.1.–14.
- ⁹ *Kultūras pieminekļu saraksts Latvijas PSR teritorijā*. Rīga, 1959. 103. lpp.
- ¹⁰ *Latvijas PSR kultūras pieminekļu saraksts*. Rīga, 1969. 69. lpp.
- ¹¹ Kartes kopiju laipni piesūtīja Iecavas novadpētnieks Ēvalds Kivilands.
- ¹² J. Siatkovska 1985. g. 28. nov. ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.
- ¹³ Ē. Kivilanda 2011. g. 6. janv. vēstule J. Urtānam. Glabājas VKPAI PDC.
- ¹⁴ Par Latvijas pilskalnu folkloru vairāk sk.: Ritums R., Tāle I., Urtāns J., Vītola I. Teikas par Latvijas pilskalniem. *Latvija Universitātes Raksti*. 695. sējums. *Zemes un vides zinātnes. Pilskalni Latvijas ainavā*. Latvijas Universitāte, 2006. 7.–26. lpp.
- ¹⁵ G. Zemiša 1984. g. 14. dec. ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.
- ¹⁶ J. Siatkovska 1985. g. 4. okt. ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.
- ¹⁷ E. Šturma 1938. g. 19. janv. ziņojums. Glabājas LNVMA.
- ¹⁸ A. Toras 1992. g. 19. maija ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.
- ¹⁹ Biļķins V. *Zemgaliešu brīvības cīņas*. Minneapolis, 1973. 205. lpp.; Mugurēvičs Ē., Kļaviņš K. Komentāri. *Atskaņu hronika*. Rīga: Zinātne, 1998. 354. lpp.; *Vartberges Hermaņa Livonijas hronika*. No latīņu val. tulk., priekšv. un koment. sarakstījis Ē. Mugurēvičs. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005. 104. u.c. lpp.
- ²⁰ *Atskaņu hronika*. 269. lpp.
- ²¹ Turpat.
- ²² *Vartberges Hermaņa Livonijas hronika*. 60., 61. lpp.
- ²³ *Atskaņu hronika*. 269. lpp.
- ²⁴ Ozolnieku novadpētnieces Lauras Žukovskas 2010. g. 29. nov. elektroniskā vēstule.

ABOUT LUKSTENIEKI HILLFORT IN GAROZA

Juris Urtāns

Summary

Key words: *hillfort Garoza, local amateur historian records, findings of artefacts, battle of Garoza in 1287*

The first information about Garoza hillfort at Lukstenieki homestead was obtained in the 1920s. Later different information about the hillfort was given by archaeologists E. Šturms and P. Stepīņš. In 1969, the hillfort was photographed by J. Lismanis. The hillfort might be ca. 40 m long and 3–4 m high. In the 1970s, the hillfort was totally destroyed by sand extraction, however, its previous location is known. Perhaps Garoza hillfort had certain significance in the past, but it was not a classical hillfort. One could connect the location of Garoza hillfort with the well-known Garoza battle of 1287. In this case Garoza hillfort might be the preliminary defended place of cross warriors. This might be proved by information about discovering of human remains and artefacts in the vicinity of Garoza hillfort. At present we can neither prove nor definitely deny the possible place of Garoza battle near Garoza hillfort.